

razlagal način, kako pripravljati iz našega grozja črno vino, katerega cena bi neizmerno poskočila, ako bi se držali tega nasveta i tudi v dejanju poskušali vse to, kar nam je ta gospod eno dobro uro predaval. — Po večernicah smo se zopet sešli poslušati, kako si lahko kraški posestnik stanje izboljša; jako dober učinek je storil tudi drugi govor na naše večerane i druge navzočne posestnike iz bližnjih vasi; prosimo gospoda profesorja, naj nikar ne pozabi na obljubo, katero nam je storil; obljubil nam je namreč, da bode ta nasvet v svojem „Gospodarskem Listu“ javno razglasil, za kar mu bomo vsi prav hvaležni.

Čudno se nam pozdeva naključje (?), da je bil ravno isti dan kmetijski govor pri nas, ko je bil občni zbor političnega društva „Soča“ v Sežani; prišlo binas bilo več v Sežani, a ker smo bili zadržani vsled tega govora, je bilo skoro nemogoče.

Kmetijstvo je nam čez vse, pa vendar ne bi hoteli, da se politika dela celo pri plugu!

V Trstu 12. maja. [Izv. dop.] Komisariji po naši okolici so uže povsod izbrani in izvoljeni, stojijo kakor straže pred sovražnikom, in pazijo na vsako početje okoličanov. Kako je neki to, se bodo popraševali okoličani. Odgovor je ta-le: Že ranjki St. Conti, Marusič in več enakih so postavili načrt, po katerem bi okoličani vedno bolj na Trst navezali, ter jo tako utrdili in prilepili na lahonsko očetovsko srce, da bi jej ne bilo lahko več se iz magistratnih krempljev iztrgati. Vsako leto so znali ti gospodje z eno ali drugo rečjo v kaki vasi, okoličanom po liščice dokazati, da imajo veliko skrb za okoličane. V ta namen skopali so kak vodnjak, ali zidali tu in tam šolo, popravili kako cesto s prstjo, dali delo temu ali onemu okoličanu, ter zraven so dobro računili, da se bo vse po tisočkrat izplačalo. Tako so uboge zaslepljene okoličane tako na magistrat navezali, da v svojem slepem zaupanju niso poznali gada, katerega so sami na prsih gredli. In še ne spregledajo okoličani, da tisoči, ktere v mestno blaginjo plačujejo, so po domače rečeno proč vrženi.

Kajti, za ogromno število novcev, kteri polnijo denarnico mestnega starešinstva, ta niti smetij ne potrosi za okoličane. Vaša samostojnost, okoličani je tako daleč podkopana, da jo boste le z veliko zlogo težko pridobiti mogli. Mestni magistrat si kuje vsako leto nova pravila, ali pa posebne točke svojih statut spremenja, in sicer tako, da s tem okolici svobodo popolnoma jemlje, in okoličani voljno vse prenašajo in nobeden proti pogubonosnim sklepom ne protestuje, dopuščaj, da se reč potrdi in še le potem, ko je dotična postava na praktični izvršbi, segate v lase ter se hudejete, toda zastoj. Da ob svetim častitim bralcem „Soča“ kako si je magistrat posebno klobaso spekel po okolici, naj le volitev županov v pretres vzamem.

Ako ima kaka občina župana voliti, volijo občinarji tri može in izmed treh izvoljenih voli magistrat enega. Ta reč ima pa zopet za municipij dobre nasledke, kajti v vsaki vasi ima magistrat svoje agente, ki le za magistrat in njegove mameluke delajo, taki ljudje potem priporočajo le take ljudi za volitve, za ktere dobro vedo, da so kurljeni ali se bodo dali podkupiti, ob enem pa navajajo dobrote, ktere teko iz neugasljivega lahonskega vira mestnega starešinstva.“ Občini

*) Agitacija je vsakemu prosta! Če delajo lahoni, iz kakaj pa Slovenci roke križem drže? URED.

narji volijo tri in magistrat potem enega, kteri je gotovo njih barve, in tako se bo zgodilo tudi zdaj na Občini. (Konec prih.)

Politični pregled.

Delegacije so imele 12. t. m. zadnje seje. Ogerska delegacija se je udala avstrijski zaradi povikšanja plač skupnim uradnikom. A zaradi dveh vprašanj se delegacije niso mogle zediniti, namreč zaradi naprave Werndlovih pušk in pa zaradi dovoljenja svot, katere je bil vojni minister brez sklepa delegacije porabil za vojno granico. Tri poslanstva so šla od ene delegacije do druge, pa obe delegaciji se ostali trdovratni pri svojem sklepu. Nazadnje ste stopili delegaciji v skupno sejo, obe delegaciji sto prišli polnoštevilni in ko je prišlo do glasovanja je bilo na vsaki strani enako 52 glasov. Ker je vsled tega diferenca odprta ostala, je zdaj razvoljanje difference kroni pripuščeno. 12. t. m. je pa Andrassy sklenil obe delegacije, zahvalivši se jima vsaki posebej v imenu cesarja za veliko požrtovalnost in od strani vlade za skazano zaupanje, naznanivši jima ob enem, da je cesar potrdil enake sklepe delegacij. Pa o razsodku gledé difference je Andrassy molčal, kar kaže, da hoče vlada to difference še nadalje odprto pustiti, saj tako lahko stori, kar hoče.

V Ljubljani je bila 6. t. m. konferenca za voljo priprav za direktne volitve, pri kateri so se udeležili narodni krajski poslanci, odbor pol. društva „Slovenija“, centralni volilni za odbor vse slovenske pokrajine in zastopniki politično-katoliških društev. Kakor smo uže zadnjikrat prerokovali, dosegla se je popolna edinstvo gledé skupnega postopanja pri direktnih volitvah; izvolil se je izvrševalni odbor 12 udov, kateri bode vodil volitveno agitacijo samo na Kranjskem. Slovenski centralni volilni odbor, ki je po treh udih tudi v izvrševalnem odboru za Kranjsko zastopan, pa bode svoje glavno delovanje obračal še posebno na nekranjske slovenske volilne okraje, zlasti za Štajersko in Primorsko. Ta centralni odbor je sestavljen iz 7 ljubljanskih in 54 unanjih udov, med katerim jih je 5 za Goriško in 3 za Trst.

Poljski dež. poslanci so imeli 10. t. m. konferenco zaradi direktnih volitvij; ker je bilo mnogo predlogov za način agitacije, so zbrani izročili vse nasvete odseku 5. udov, da se posvetuje in najboljši nasvetuje prihodnji konferenci. Sploh se na Poljskem zdaj množi federalistična stranka.

Dalmatinska izdajalska petorica Danilo, Ljubiša in drugi zedinili so se zdaj s sovražno italijansko-birokratejo anko; zgubili so tedaj uže vsak čut za čast in kar naravnost proti narodu postopajo, ki jih je izvolil.

Mej ustavoverci je nastala velika neednost; mladi so izvolili za direktne volitve poseben centralni komite in sklenili, da centralni odbor ne bode postavljaj kandidatov, ampak da se to pripusti deželum odborem. Predsednik centralnega odbora dr. Kopp, je posestno zabavljaj čez „Neue freie Presse“ in njene korumpirane privržence. Mladim ustavovercem gre po glavi ravnanje starih pri koncesijah itd.; oni pravijo, da bodo stari s takim ravnanjem vso stranko pokopali.

Dunajska velikanska borsna kriza je tudi deloma nasledek gospodovanja ustavovercev; dunajska borsna je bila zmerom desna roka ustavovercev in Chabrusa, s katerim so ustavoverci na Českem čudeže delali, ima tudi svoje korenine v dunajski borsi. O tej važni reči govorimo na drugem mestu obširno; samo toliko omenimo, da ustavoverci ne bodo samo svoje stranke, ampak tudi Avstrijo mučili, če merodajni krogi še kaj časa ne sprevidijo nevarnosti.

Nedavno je prišla na svetlo v Milanu neka brošura pod imenom: „Italia esposta agli Italiani per Libero Libero“, Roma 1873, v kateri dokazuje nek italijanski prenapetnež, da Italija je sicer narejena, pa ne dovršena, da Italija potrebuje še Trsta, Istre, Dalmacije, Gorica, Trienta; še celo 1/3 del Kranjske do blizo Ljubljane in južni del Koroske, do katerih dežel bode Italiji pomagala Pruska. Pisatelj te brošure je strašen navednež, ker na enem mestu pravi, da precej za Beljakom je Gradec, na drugem zopet, da samo do blizo Ljubljane trta rase in ne više, da to znači ital. značaj zemlje in soluca. Konečno pravi, da je dobil v vseh okrajnih italijanskih, ktere so še pod tujim jarmom, največ podpore za svoje izvrstno delo. Prenumeriralo se jih je na Goriškem 230 (pobalinov), v Trstu 391, v Istri 378 in na južnem Tiroljskem 672. Mi o tej blodarji rečemo, da to grozdeje je previsoko za Italijo, da Rusija nikoli ne bi odstopila Italiji Adrije, in da Italija mora gledati, da to ohrani, kar ima. Tukaj na Goriškem ima Italija najmanje simpatij, morda samo 230 in ne več, ker naši Furlanje bolje črtijo Italijo, nego še Slovenci in če tudi Avstrija razpade, bomo, če ne v slovanski državi, zmerom poprej pod nemškim, nego pod ital. jarmom.

Razne vesti.

(Umor) je 9. t. m. g. baron Anton Zois v Ljubljani. Pokojnik je bil blag človek i vrl narodnjak, ter je slovenstvo duševno i materijalno podpiral. Prihodnjic več o njem.

(Glava) bomo počasi na vse odgovorili; za zdaj ima zadosti, da mu vržemo eno kost, ktero naj ta teden gloda.

Nektere opazke ruskega profesorja.

Spisal
prof. J. Baudouin de Courtenay.

(Nadaljevanje.)

Največjo intelligencijo našel sem v vipavski dolini, česar uzrok je dobro stanje šol, čitalnic in cest. Pa tudi v dragih okolicah splošna omika ljudstva stoji dosta visoko, cel v takih gorjanskih lukajah, kakor n. pr. Stržišče, razne vasi cerkljanske okolice i t. p. — Mogočen faktor razširjenja omike so povsod te osebe, ktere vsled lastnih jim opravil ali pa vsled revščine ne sedijo zmerom doma, ampak morajo hoditi okoli po svetu, pri čemer imajo priložnost videti in opazovati mnogo zanimivega in potem popisavati doma to, kar so videli. Potovanje veliko izobražuje vsacega človeka. Mej gorjani je povsod veliko lepih glasov, to je veliko dobrih pevcev in pevkinj, akoravno nahajajo se podobni talenti in sposobnosti tudi na planjavah in v dolinah. Mej drugim, na primer, prebivalci goriškega Nemškega Rata, Stržišča in Podbrda tako lepo pojo, da v njih cerkvah nij potreba orgelj, ker lepo petje izvrstno nadomestuje vsake orglje.

Uže popreje (glej odd. I, II, IX) omenjal sem ne- ktere posebne talente za petje ali pa za druge umetnosti in znanstva. Tukaj naj bo še to-le:

Večkrat v tej ali pa onej priprosti kmetški liši mogel sem vesti jako prijetni razgovor, ki me je veliko boljše zanimal in veselil, nego mnogi gospodski razgovori. Pri tej priložnosti občudoval sem bistroumnost in primarno občutna znanja kmetov in kmetic, kateri ta svoja znanja so pridobili pohlevno in brez baharjenja. Se ve, da to bi ne bilo mogoče brez prirojen

pameti in sposobnosti lahko si prisvojevati različne znanosti.

O veliki sposobnosti za jezike govoril sem popreje. (glej odd. XIII.) Ravno tako omenjal sem uže ne- ktere znamenite samorodne lingviste (jezikoslovce) (odd. I. i. dr.) In sicer niso to samo lingvisti v praktičnem pomenu, to je, da imajo posebni talent za to, da bi si prisvojevali razne jezike in je urno govorili, ampak tudi teoretični jezikoslovci, samostalni iziskovalci jezika samostalni gramatik. Če bi ti moške imeli priložnost žrtovati (posvetiti) se znanstvu, postali bi brez vsake dvombe znameniti jezikoslovci. Pod tisto kategorijo spadajo tudi te osebe obeh spolov, ktere so bile v stanu zastopiti namen mojega potovanja, in sicer zastopiti ga veliko bolje, nego nekteri več ali manje izsolani gospodje. Gotovo je število takih individov iz ljudstva jako neveliko, pa vendar veliko večje, nego sem se mogel nadejati. Slelnjič ne morem zamolčati tukaj ene utešiteljne prikazni: to je dosta veliko število doneskov za slovensko dijalektologijo, ktere dobivam ne samo od dijakov, ampak tudi od kmetških fantov in možev, ki večkrat niso bili v nobeni šoli, razen ljudske (narodne). Večina iz poslanih meni doneskov je zapisana skoro s polno znanstveno natančnostjo, kar dokazuje veliko ostrnost nha in tako rekoč znanstveni, jezikoslovni občutek dotičnih nabirateljev (glej poslana v štev. 42. in 49. l. 1872. in v št. 4, 6, 8 in 15. l. 1873 „Soča“).

Razvitje čitalnic daja zmerom priložnost odkrivati nove talente in sposobnosti za gledališčno igro, za javno govorjenje, za petje i. t. p. Razen talentov te baže se najde tu i tam fant ali pa deklica, ki se valj v poetičnem tvorjenji in piše dosta lepe pesničke. Vse to spada pod kategorijo umetniških talentov.

Ravno tako pod kategorijo umetniških talentov in sposobnostij spadajo izurjeni pripovedovalci in sploh ljudje, ki znajo na pamet veliko pravljic, pesnij i. dr. t. p. plodov ljudstvene fantastije, ljudstvene stvarjavne moči. Podobni talenti se dajo opazovati uže v otročjih letih. Tako, mej drugim, našel sem v cerkljanskem Čeplesu 4 leta staro punco s znamenitim spominom in z izvrstnimi pripovedovalskimi sposobnostmi sploh. O najimenitnejših pripovedovalcih večje starosti deloma govoril sem uže v poprejšnjih oddelkih, deloma pa bom govoril v XXIV oddelku teh mojih opazek.

XXIII.

V št. 90. „Slovenskega Naroda“ l. 1872. razložil sem uzroke, vsled katerih je potreba zapisavati pri vsaki pravljici, pesni i. t. p. ime, priimek, starost, opravilo in rojstveni kraj pripovedovalca. Rojstveni kraj je nujno potrebno znati zavoljo dijalekta dane pravljice itp., vse pa druge osebné okolščine pric zaradi tega, ker vsak pripovedovalec spremenjuje navadno po svoje to, kar pripoveduje, in to spremenjevanje je odvisno namreč od teh osebnih okolščin (starosti, spola, opravka i. t. p.), drugič pa večkrat se zgodi, da ali sam nabiratelj (kakor v tem slučaju jaz) ali pa kak drugi strokovnjak najde v tem ali onem kosu nekaj dvomljivega ali pa nezastopljivega ter bi rad potresnil to s pomočjo izvrjnega pripovedovalca, tretjič pa se jemlje ozir na prihodnje nabiratelje, in iziskovaltelje, ki, če še kdaj pridejo v tiste kraje, bodo imeli veliko oblajšano svoje opravilo, ako bodo znali, kamo in h kakim osebam se obrniti.

Navadno se več ali manje omikani ljudje veselijo, ako so znani daleč po svetu, ter radi hočejo pridobiti si na ta način neko imenitnost. Mej tem z večino

1) reče majhno (majhno)

(Surovost.) Mej mnogimi perfidnimi napadi na g. predsednika političnega društva Soče je v zadnjem „Glasu“ eden, ki se prav posebno odlikuje mimo vseh drugih po svoji izvanredni surovosti. Glasov dopisnik iz Gorice trdi namreč, da je o Lavričevem žrtvovanju na Goriškem malo znano, kar nima premoženja in ker so njegovi dohodi ki pičli in da kaže njegova prazna pisarnica, da ne uživa zaupanja pri goriških Slovencih. Ali niso to prav blagi izjavi preblagodušnega dopisnika, kateri čitateljem „Glasa“ prav jasno kaže, po kako lepih načelih se ravna on osebno in njegovi politični prijatelji?

Da, da! dr. Lavrič nima premoženja, vsaj ga tudi nij nikdar nabiral, marveč je več del svojih zaslužkov žrtvoval za narodne namene. Poprašajte v Tolminu in v Ajdovščini, koliko je on potrosil za ondašnji čitalnici, koliko za podučne knjige, katere je daroval drugim čitalnicam ali jih razdelil mej ljudstvo! Vprašajte posamezne revne vseučilišne dijake, koliko je on zanje storil iz svojega in koliko si je pri drugih prizadeval, da se jim je pomagalo? A tudi čas je denar in dr. Lavrič ga je že neizmerno dosta porabil za narod in njegove koristi.

Ako bi bil ves ta čas, katerega je ob. nil v prahujanje slov. naroda na Goriškem, za svoje koristi porabil, ako bi bil morda ubog ljudstvo tako odiral, kakor nekdo drugi, ako bi bil posloval namesto v slovenskem jeziku navadno v nemškem ali italijanskim in s tem prepričljivo ustrezal dotičnim oblastnjakom, kakor nekdo drugi, ako bi bil svoj plašč tako političnih vetrovih sukal, kakor isti nekdo drugi: bi zdaj se ve, da na mehkejših blazinah sedel, nego jih more pričakovati od ljudske hvaležnosti. Morda bi dan danes imel tudi svojo hišo v Gorici in bi se voziral s parom lastnih konjčev, katerih bi mu niti ne trebalo prodajati, kakor nekemu drugemu.

(G. Trevisanato), patriarh in kardinal beneški, se je v ponedeljek pripeljal v Gorico obiskat našega nadškofa, ki ga je šel čakati na kolodvor, kder se je g. kardinalu poklonil tudi odbor ital. kat. družbe goriške. G. dr. Doljak je svitlega nadškofovega gosta kleče ogovoril. Dr. Tonkličja to pot nismo še videli na kolodvoru.

(Nekoliki šef) v ministerstvu za poduk, g. Fidler, je tukaj in je včeraj obiskal realko; menda preiskuje; če je vse res, kar je Vrečko poročal.

(Dolžniki pozor!) Tistim gg. naročnikom, ki so na naročnini do konca junija t. l. kaj dolžni, smo zapisali dotični dolg z rudečilom na adresu in jih prosimo, da blagovolijo svoj dolg poravnati pred ko mogoče. Upravištvo „Soče“.

Kmetijske i trgovske vesti.

(Dunajski borski.) Ko smo pred 5. meseci v 3. in 4. štev. prinesli članek: „Nij vse zlato, kar se svet.“ in v tistem se živimi besedami pa z jako temnimi barvami narisali finančno stanje Avstrije, je morda marsikdo rekel, da hudič vendar nij tako črn, kakor ga

mojih pripovedovalcev je bilo popolnoma nasprotno. Nekteri izmed njih so se bali, da bi jih ne popisal, da bi ne prišli v „cajtengo“. — To so bili še najboljše omikani. Najhujše zarobljeni pa so imeli velik strah vsled vraže, da se na ta način podpišejo hudiču ter zgubijo dušo. Toda, kakor eno, tako tudi in drugo je bilo dosta redko. Najnavadnejši vzrok tega nasprotovanja, da bi ne zapisaval imen, je bil neki neodločen, lažnjiv strah, o katerem dotičen individuum sam nij znal povedati, zakaj ga ima, sploh strah pred pisanim, strah pred javnostjo.

Vsemu temu nij mogoče se čuditi, ker nij tako davno, kedar slovensko ljudstvo z drugimi evropskimi ljudstvi vred se je nahajalo v stanju sužnjev, popolnoma dvignih ali od graščakov, ali od uradnikov ali pa od kakih drugih tlačiteljev. Prikazanje se birača itip. vzrokuje še dan današnji splošno tresenje se o strahu. — Znano je pa, da vsaka sužnost vleče za soboj prizadevanje, slepariti zatirajočo moč, in navado, delati vse na skrivnem; kajti bug ve, ali celo za popolnoma nedolžno dejanje ne bodo nas kaznovali ali pa vsaj vsilili nove davke (kar sicer je skoro vse eno: novi davke se stališča tega, ki ga mora plačevati, ne razločuje se veliko od globe).

Prišel sem bil v eno hišo v Begunjah na Gorenjskem ter sem našel le samo gospodinjico, ker gospodar je bil šel iskat zaslužka. Začel sem se razgovarjati z gospodinjico, in mej drugim sem jo vprašal: „Ali se tudi pri vas pravi, da je krava breja?“ — „Naša krava nij breja, je zvrгла“, se je glasil odgovor. Gotovo je mislila revčica, da sem prišel z namenom poizvedeti stanje živine in potem naložiti davek na bodočega državljanu kravjega plemena.

Ali pri takem strahu ljudstva pred vsako javnostjo je mogoče govoriti o resnični svobodi in samostalnem razvoju, ne vem, ker to nij moja specialnost.

je „Soča“ naslikala. A kedor se danes ozre na dunajsko borso, se bode prepričal, da reči še slabše stojé, da nij bilo potreba vojske kakor smo mi rekli, ampak da je propad že tukaj v tem, ko j. dunajska centralistična svojat ravno namenjena vesoljnemu svetu. Na Dunaji izkazavati mogočnost in razevit Avstrije. Da morajo biti avstrijske finančne razmere jako slabe, je dokaz to, kar nij bilo mogoče zavleči velikanske krize vsaj za toliko časa, da mine razstava, dasiravno je bilo merodajnim krogom gotovo dosta mami za to, da se letos na Dunaji tujcem pokaže finančni in obrtnijski napredek Avstrije, ne pa puhlost in plesnoba vse državne stavbe. Kaj si mora misliti tujec, inostranec, ki je sodil Avstrijo po „Neue freie Presse“, ko pride na Dunaj k razstavi in vidi, da prvič razstava nij še dovršena in da vlada sploh zmešujava v njenih prostorih; da drugič dunajski „švindel“ nima mej, ker je prešnil vse kroge, o. l. bankirja do zadnjega krčmarja in se tretjič prepriča z lastnimi očmi, da je vse ono, kar je čul o velikanskem napredku Avstrije na materialnem polji, seme onega sadu, kateri je dozorel te dni na dunajski borsi. Bogme, tujec iz Dunaja vrateč se, bo nesel se soboj prepričanje, da v Avstriji nij vse zlato, kar se svet, in potem bo sodil tudi naše politične razmere in stranko, katera ima danes razmere v rokah. Državnopravna opozicija pa smo reči, da je ona stranka že sprejela en del svojega plačila in to ob času, ko je ravno hotela bahati se pred celim svetom, da je ona tista, ki je Avstrijo povzdignila do tako visoke stopnje. Za to slavo pač ne zavidamo ustavovercev.

Kako je ta stranka od Giskrove dobe sem zlorabila državno moč v korist žepov svojih privržencev, je že obče znano; privrženci te stranke so bili tisti, ki so upotrebovali razne koncesije, da so se z njimi ubogali in denar v svoje roke vabili in ravno ta velikanski upliv na denarne moči Avstrije in Chabrus obdržal jih je toliko časa na krmilu, kajti kedo ne ve, da so glavni pokrovitelji ustavovercev večinoma finančni baroni in taki močje, ki posojavajo svoja visoka imena za dobro plačilo. To hrepenenje po hitrem bogastvu prešinilo je kinalo razne kroge in posebno na Dunaji smo videli, kako so banke rastle kakor gobe, tako da zadnji čas so bili ustanovniki užo v zadregah zaradi imen, kakor nam kažejo borsni listi, v katerih čitamo užo prav smešno in čudno sestavljena imena. Kakor je bilo v zgoraj omenjenem članku v 3. štev. „Soče“ rečeno, ustanovilo se je leta 1872. v Avstriji 151 raznih zavodov na akcije, ti zavodi so skupaj predstavljali kapital od 861½ milijonov gold. A kje se je vzel ves ta ogromen denar, bo marsikdo vprašal. Še četrtna onega denara nij bila uložena, ampak snovalo se je le o kredit; akcije novjših bank zastavile so se pri starejših in te starejši banke so jih prodajale, če le mogoče po višji ceni, kakor so bile sredne, tako na priliko so se prodajale akcije dunajske „Maklerbank“, katere so prav za prav imele notranje vrednosti samo 80 fl. ker se je samo toliko nanje uplaval, po f. 260, in to še pred enim mesecem. Danes če te akcije po f. 170 dobivajo in ker jih noben neče kupiti, bodo najbrže še nižje padle, ker omenjena banka nema nobene prave podlage, ampak dela lena dobiček z borsnimi papirji.

Enakih bank je na Dunaji vse polno in danes stojé kurzi njih delnic vsi za 100 in še več gld. niž, nego so stali pred enim mesecem. Gorje tedaj posetnikom takih papirjev, še hujše gorje pa borsnim igralcem. Ti zadnji namreč ne plačajo akcij precej, ampak delajo pogodbe z bankami, da bodo kesneje, morda čez 1 mesec akcije vzeli po domnenjeni ceni; postavimo: nekdo bi se bil pogodil z eno banko, da bo čez 1 mesec prejel 100 delnic kake banke po ceni o. l. 260 gold., on namreč špekulira na to, da bodo akcije mej tem časom zrastle in da bo lep dobiček naredil pa nič denarja za to ne p. trosil. Akcije pa pad jo in so vredne le 160 gld., pride čas, ko jih je treba rešiti, ali pa plačati difference (razloček na ceni) Pri tem vzgledu bi bil razloček 100 gold. pri vsaki akciji in igralec mora plačati pri 100 akcijah 10.000 gold. difference. Zdaj pa mislite si igralca, ki se pogodi za 1000 in več akcij, kakor jih je dosta na Dunaji in imeli boste zapopadek neizmer. ih zgab in nenkratnega obubožanja bogatih družin. Naj še takaj dostavimo, da tudi banke včasih nemajo v zalogi akcij, katere tako prodajajo, ampak da se sploh pogodijo, da bodo prejele ali pa izplačale razloček na kurzu, potem smo čitateljem predložili, kaj je prav za prav tako zvani „Differenzgeschäft“, o katerem se tako pogosto ma sliši.

Na Dunaji so se ustanovile tudi take banke, katerih početniki so precej podpisali vse akcije, včasih za več milijonov gold., dasiravno vsi skup nijso imeli toliko premoženja, da bi pokrili deseti del podpisanih delnic. Še predno je začela banka kako poslovanje, vrgli so delnice na borso ter jih prodajali po 20, 30% dražje od njih nominalne vrednosti in zaslepljeni ljudje so jih kupovali samo zato, ker so bile tako visoke v kurzu. Ustanovitelji so pa s tako spekulacijo, katero imenujajo borsijanec „Sindikato“ (če kaka banka prevzame prodajo novih akcij se tudi pravi, da je prevzela „Sindikato“) dobili, a niti krajcarja ne uplačavši neizmerno dosta denara, to je 30 gld. od vsake akcije po 100 gld. nominalne vrednosti. Iz tega je razvidljivo, da je ustanovljenje novih bank lepo sredstvo do

hitrega bogastva in nij se čuditi, da mej ustanovitelji takih bank čitamo imena visokih rodbin, bivših ministrov in sploh vse ustavoverne mogotce.

A zdaj bo še marsikdo poprašal, kako pa nastane to, da ti borsni papirji tako naenkrat čez noč zgube polovico svoje vrednosti? To nastane prav lahko in sicer zato, ker večina teh papirjev nema druge zavarščine nego kredit velikih bankirjev in bank. Ko bi imele vse akcije kako realno in sicer nominalni vrednosti primeruo podlago, to je, k o bi se nanašale na isto premoženje, ne bi bilo tega mogoče, tako pa je, kakor hitro močen bankir, ali močna banka takih papirjev nče več držati v hrani ali v zastavi. Zadnja prekucija na dunajski borsi se je najbrže zgodila zato, ker so našli in nemški veliki bankirji močno udeleženi pri francoskem posojilu; na te bankirje je francoska vlada trasirala menjice; ker pa je zapadel l. t. m. velik obrok francoske vojskine odškodnine, katero mora Francoska Nemški plačati (menda čez 1500 milijonov frankov), in ker so tedaj zapadle tudi na ta znesek nazivajoče se francoske trate na avstrijske in nemške bankirje in ker Nemška država nij hotela več za plačilo sprejeti menjic na London, kakor navadno, ampak je tirjala denar, so morali vsi bankirji nemškimi cesarskim denarnicam neizmernega denara plačati, tako da so hipoma skoro brez evenka ostali. Pri takem položaju se je najbrže primerilo, da je prišel kak posestnik akcij h kuki banki in da je hotel prodati svoje papirje; a banka v denarni zadregi mu nij hotela ponujati dosta za nje in tudi mu nij hotela posoditi denara proti zastavi papirjev, takih bank in ponujalcev pa je več na borsi; to se hitro zve, vse priliti in hoče prodajati, a banke nemajo denara da bi jih kupovale in tako nij mogoče prodajati papirjev, nego po prav nizki ceni, in kakšne se po uobani ceni ne, (kurzi) padejo, manjše banke in borsni igralci falirajo eden za drugim in godijo se take scene, kakor so se godile te dni na Dunaji.

V časih je pa tudi mogoče, da se močne banke in bankirji pogovore mej soboj, da bodo odpovedali nastave akcij in da sploh ne bodo kupovali nekterih papirjev; potem nastane ravno taka kriza in zgube so velike. Tako ravnanje finančni matadorji za to, da si vse one papirje po nizki ceni prisvojé in da poteci ko zopet rasto, pri njih dosta dobi. — Tako ravnanje je pa prav lahko, kder je toliko nepokritih papirjev, kakor v Avstriji; vsaka najmanjša sapa je nevarna in če celo pride do vojske, kam potem z vsem tem domišljivim blagom? Iz rečenega pa smo razvideli, da Avstrija je močno odvisna od nemškega kapitala; kakor hitro se li-marku zljubi, pa lahko reče: „Oho!“ In Bog zna, če nij on hotel Avstrije blamirati ravno ob času razstave ter je svetu pokazati v svoji nagosti. Taka je tedaj papirna naša mogočnost, katero so ustvarili ustavoverci!

Kaj se je vse godilo na dunajski borsi pretečeni teden, nij mogoče tako v kratkem popisati, naj samo omenimo, da se je vršila popolna rabuka; nekteri ljudje, ki so pri borsni igri zaigrali celo premoženje, so plakali kakor otroci, nekdo je skočil v Donavi, drugi se je ustrelil, tretji je ubežal; na borsi so nekateri kleli velike bankirje, ministre in ljudi hujskali k rabuki in vstaji, dva finančna barona sta bila v veliki nevarnosti in sta komaj pete odnesla, iz kratke: bila je na Dunaji in je še taka zmešnjava, da je bila borsna en dan zaprta in da še nij mogoče prasaditi vseh žalostnih nasledkov sedanje krize. Do pre. sabote go znašale zgube čez 200 milijonov gold. in do dan s so še vže gotovo jako narastle (morda celo do 400 milj.). Nij še poznati, ali bo imela kriza tudi dosta upliva na trgovstvo; nekoliko gotovo, ker se je trgovstvo močno zapelo v borsne spekulacije, kar je naravno. Naj začinjajo še trgovci falirati, pa bomo videli in ohčutiti občeno nesrečo po celi Avstriji, katera bo zadela dosta revežev, ki so celi čas svojega življenja pridno delali in štedili. Ker se je ravno tega močno bati, je začela zdaj vlada premišljevat, kako bi se kriza ustavila. Bila so posvetovanja v finančnem ministerstvu, pri katerih so bili navzoči vsi veliki bankirji in ravnatelji velikih bank; sklenilo se je najprej, da država posodi 3 milijone, drugi bankirji in banke vséga skup pa 17 milj. gold.; s tem denarjem se bode posojevalo na papirje, ali, kakor borsijanec pravi, jemali se bode papirji v hrano (Kostnehm.). A dozdaj se je vže toliko oglašilo takih, ki hočejo zastaviti svoje papirje, da bo onih 20 milijonov kakor lačnemu volku ena zemlja, in kaj potem? No, ministerstvo uže tudi to vidi in hoče poprijeti skrajno sredstvo: sklenilo je baje, da hoče suspendirati „Bankakto“, to je: pogodbo z narodno banko, vsled katere mora imeti zmerom toliko srebra in drugih vrednostij v zakladu, kolikor je bankovec v prometu. Če ministerstvo res izvrši tak sklop, potem zamore vlada zopet dovoliti narodni banki, da izda kakih 200, 300 milijonov bankovcev, kateri nijso z nobeno vrednostjo pokriti in garantirani, kakor z ramente državljanov in posebno kmetov. Ali pa bode tako razvozljanje krize kredit naše države pri inozemstvu zdržalo, to je še le veliko uprašanje. To se ne pravi raka iz trupla izrezati, rak bo po taki operaciji le še hujše rastle in čez nekoliko časa celo truplo razjel. To se ne pravi ustaviti „švindel“, ampak podajati mu novo hrano in zdi se, kakor bi se hotela bolezen le zavleči, nikakor pa odstraniti, kajti v „hrano“ jemati bolne